

Дужик Наталія Степанівна,

ORCID ID: 0000-0001-7211-6617

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри ділової іноземної мови

та міжнародної комунікації

Національний університет харчових технологій

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ ТА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

CURRENT TRENDS IN ENVIRONMENTAL EDUCATION AND FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE

У статті проаналізовано низку актуальних методів викладання англійської мови як іноземної, запропонованих західними та вітчизняними освітянами.

Основна увага приділяється підходам, які допомагають викладачам створити комфортне навчальне середовище для українських студентів, які потерпають від війни з Росією.

Потреба у міждисциплінарному навчанні обґрунтовується з погляду засвоєння знань. Інтегруючи міждисциплінарний контент, спів-викладачі сприяють поглибленому опануванню матеріалу, удосконалюють дослідницькі та творчі навички студентів, а також розвивають їх здатність досліджувати предмет, що вивчається, з різних точок зору. Показовий приклад спільного навчання демонструє, як представники різних спеціальностей працювали разом над проектом зі збереження морської природи.

Разом з ідеєю сталого розвитку, взаємовідносини з природою відіграють ключову роль у створенні комфортного та позитивного навчального середовища. Ставлення суспільства до природи часто визначається міркуваннями економічного зростання та особистими цілями людей. У сучасній освіті переосмислюються питання ставлення до природи як такої, пристосування колективного та індивідуального життя до її потреб, а також проблеми надмірного споживання та виробництва товарів. Низка прикладів ілюструє, як інтегрувати екологічно-доцільну діяльність у вищу освіту. Як частина неформальної освіти, навчання на свіжому повітрі та в Інтернеті аналізується як засіб розвитку творчого та інтроспективного пізнання.

Хоча онлайн-навчання не замінює спілкування віч-на-віч, воно дозволяє багаторівнево презентувати навчальний контент за допомогою сучасних технологій, таких як платформи Zoom, Skype, Google meets тощо. Розвиток навичок, які дозволяють студентам здобувати освіту самостійно, є однією з основних ознак сучасної освіти.

Ключові слова: природа, сталий розвиток, інтегративне навчання, неформальні методи, мультимедійні технології.

This paper analyzes a number of current methods of teaching English as a foreign language by western and domestic educators. The main focus is placed on approaches helping educators to develop a comfortable learning environment for Ukrainian students affected by the ongoing war against Russia.

The need in interdisciplinary learning is substantiated from the viewpoint of knowledge acquisition. By integrating interdisciplinary content, collaborating faculty facilitate students' in-depth learning, boost their research skills and creativity, and improve students' ability to explore the subject under study from different perspectives. A noteworthy example of collaborative learning demonstrates how representatives of different majors carried out a project on marine conservation working together.

Along with the idea of sustainable development, the relationship with nature plays the key role in creating a calm and positive learning environment. Public attitudes toward the nature are often determined by economic growth considerations and people's personal goals. Cherishing the nature as such and adjusting collective and individual lives to its demands are being reevaluated in modern education as well as the issues of excessive consumption and production of goods. A number of examples illustrates how to integrate environment-friendly activities in higher education. As a part of informal education, outdoor and online activities are analyzed as a means of developing creativity and self-paced reflective learning.

Although online education is not a substitute for face-to-face communication, it enables multilayered presentations of educational content with the help of modern technologies, such as platforms Zoom, Skype, Google meets, etc. Providing students with tools allowing them to work independently is one of the main features of modern education.

Key words: nature, sustainable development, integrative learning, informal methods, multimedia technologies.

Постановка проблеми. Зі зміною стилю навчання та життя, під впливом науково-технічних технологій трансформуються екзистенційні риси, притаманні людству протягом тисячоліть. Зокрема, прискорюється темп життя, зменшується час на рефлексію і споглядання, втрачаються приватність особи та здатність тривалий час перебувати у цілковитій тиші без зовнішньої стимуляції [16].

Сучасна молодь звикла до швидкого доступу до інформації та миттєвого обміну повідомленнями, пристосована до навчання та спілкування в інтернеті. Щоденно здобувачі отримують та опрацьовують значні обсяги інформації, що передбачає формування низки компетентностей – від необхідності критично оцінювати та вибирати інформаційні джерела до уміння створювати різностильові повідомлення в усній та письмовій формі.

Попри стрімкий темп сучасного життя, необхідність реагувати на зміни у конкурентному середовищі та постійно навчатися новому, вкрай важливим завданням залишається стимулювання «мовчазної» творчої діяльності, що включає споглядання, роздумування, самозаглиблення. Схоже на те, що «мовчазна» діяльність у багатьох нині асоціюється не з читанням чи прогулянками на свіжому повітрі, а спілкуванням чи розвагами в мережі. Алан Лайтман [16] застерігає від загрозливих наслідків цифрової залежності та пропонує зміцнювати ментальні звички, спрямовані на самопізнання та творчий розвиток. На його думку, в кожному університетському підрозділі варто створити інтроспективні інтенсивні курси, які базувалися б на тематиці дисциплін, а також зменшити кількість завдань та теоретичного матеріалу. Це вивільнило би час для роздумів над опрацьовуваною літературою, особливо коли вона має стосунок до життя здобувачів та їх особистих цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інтроспективний характер пізнавальної діяльності останнім часом згадується вченими [10, 15, 17] у зв'язку з реформуванням природознавчої освіти, яка сконцентрована навколо концепції *сталого розвитку*. Цей підхід зберігає усталене розуміння природи крізь призму науки, згідно з яким суб'єктивність пізнання зведена до мінімуму.

З огляду на споживацьки-привабливу ідею економічного зростання, у сучасному суспільстві ведеться порівняно мало розмов про потребу *мати менше*. Навпаки, не зменшуються очікування *мати більше*. Природа розглядається як ресурс, як об'єкт, яким можна інтелектуально маніпулювати і фізично експлуатувати у будь-який спосіб, аби задовольнити людські потреби і бажання. Природа

сприймається як виклик, який потрібно подолати, упорядкувати, реконструювати, привести у відповідність з людськими очікуваннями; зробити її зручною, навіть комфортною для людини. Природа – це територія, за межі якої можна вийти, а її цілісність зруйнувати [10, с. 710].

Споживацьке ставлення до природи духовно збіднює особистість, унеможливує пізнання світу як такого, і викривлює уявлення про наше місце в ньому. Природа немає нічого спільного з нашими намірами і рішеннями, і хоча ми можемо вплинути на неї різними способами, ми не визначаємо її суті. На думку Bonnett [10, с. 713], природа є зовнішньою силою відносно наших потреб, з якою ми повинні жити в гармонії, чи, принаймні, пристосуватися до неї, а її пізнання повинно перебувати у особистісному, моральному та естетичному вимірах.

Сучасна освіта сфокусована навколо прагматичних цілей. Насамперед йдеться про усунення руйнівних наслідків людської діяльності на довкілля, а також забезпечення сталого розвитку, що задовольняє сучасні потреби людства і дбає про добробут майбутніх поколінь [1, 2, 5, 7, 8, 11, 15]. Однак природознавча освіта набуває глибшого змісту, коли ґрунтується на розумінні й визнанні цінності довкілля та важливості природного порядку, а також нашого місця в ньому [1, 10, 14]. Звісно, належне забезпечення людської життєдіяльності є базовим поняттям, але його інтерпретація не повинна обмежуватися економічною площиною, а має зважати на класичне розуміння природи, започатковане такими визначними мислителями, як Франсис Бекон, Рене Декарт, Йозеф Гленвіль, Роберт Бойль, які акцентували увагу на розумінні нашої власної суті та закликали цінувати природу, яка є важливішою за наші матеріальні прагнення.

Мета статті полягає в ідентифікації сучасних тенденцій у формуванні іншомовної компетентності на прикладі західного та вітчизняного досвіду, а також у описі ефективних методів, які сприяють ретельному вивченню і засвоєнню навчального матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Зі зміною характеру освіти в українських університетах впроваджуються сучасні методи і підходи, які дозволяють модифікувати навчання, щоб спонукати здобувачів до самостійного осмислення програмового матеріалу, що дає поживу для появи неординарних ідей, формує гнучкість мислення, заохочує пошукову діяльність, коли здобувачі долучаються до вирішення реальних проблем.

Складність полягає у тому, що вирішення практичних завдань часто виходить за межі однієї дисципліни, і тоді постає потреба в інтегративному курсі, який може викладатися у різних форматах – залежно від мети та поставлених завдань. Зокрема значного поширення набуло спів-викладання за участю працівників університетських кафедр, науковців та запрошених експертів-практиків. У курс інтегруються різні види роботи – лекції, вебінари, презентації, заходи міжнародних та місцевих професійних та громадських організацій. Як правило, такі курси тривають протягом одного семестру і відзначаються інтенсивністю. Це дозволяє системно і ґрунтовно вивчити поставлену проблему, знайти її вирішення та оцінити відповідно до реальної ситуації [11, 12, 19]. Трапляється, що запропоновані проекти не вдається завершити у визначений термін через різні обставини (занятість стейкхолдерів, обсяг і складність матеріалу та ін.), однак це не применшує науково-навчального потенціалу інтегративного навчання.

Потрібно зазначити, що зараз українській молоді доводиться навчатися в умовах невизначеності, коли триває війна і заняття припиняються через повітряні тривоги, відключення електрики та відсутність інтернету. З огляду на це частину матеріалу здобувачам доводиться опановувати самостійно, переважно за допомогою цифрових технологій. Викладачі українських ЗВО повинні так спланувати навчальний процес, щоб тимчасово відволікти здобувачів від стресової ситуації та покращити емоційний стан здобувачів. Можливо, не всі методи, описані в цій статті легко застосувати в умовах воєнного часу, однак вони заслуговують на увагу хоча б через те, що спонукають до творчого осмислення матеріалу та відкривають нові освітні перспективи завдяки ефекту несподіваності та релаксації. Саме несподіваність, новизна, спонтанність завдань заохочують студентів до індивідуальної чи групової діяльності, спонукають по-новому сприймати світ, реалізувати свій творчий потенціал.

За допомогою мультимедійних засобів, що інтегровані в платформу Zoom і використовуються у дистанційній освіті, можна створити комфортне віртуальне середовище та емоційно налаштувати здобувачів на ретельну інтроспективну роботу над навчальним матеріалом, що вимагає вдумливого ставлення [13]. Так, на початку дистанційного уроку на тему «Вища освіта. Вищі навчальні заклади» першокурсники бачать на екрані фотографію Kings College, Cambridge

University. Водночас лунає Пасторальна симфонія № 6 Людвіга Бетховена.

Рис. 1. King's Chapel (фото Н. Дужик)

Під супровід музики першокурсникам пропонується опрацювати тести про Cambridge University і Harvard University та порівняти систему освіти у Великобританії та США. Результати опитування, проведеного вкінці уроку, показали, що класична музика сприймалася як ненав'язливе тло, що допомогла абстрагуватися від домашнього оточення і сфокусуватися на виконанні порівняльного завдання. У деяких студентів симфонія №6 викликала навіть певні акустичні образи (мукання корів, пориви вітру). І лише троє здобувачів із 32 опитаних першокурсників зізналися, що музика відволікала їх та сповільнювала виконання завдання. Однак, як зазначає Samnidze, «немає оптимального методу навчання, який можна застосувати до всіх здобувачів у всіх контекстах» [18, с. 26]. Загалом, музичний супровід вважається досить ефективним способом стимуляції, і застосувати цей метод рекомендують для активації мовних можливостей при вивченні іноземних мов [6].

Формування творчих здібностей повинне відбуватися, по-можливості, під час вивчення всіх тем [4]. З огляду на важливість природничих знань про зміни клімату для здобувачів всіх спеціальностей, зупинимося на інтеграційних методиках, які застосовуються як у зарубіжних, так і вітчизняних університетах. Принагідно відзначимо, що глобальні екологічні проблеми вже стали частиною навчальних програм в Україні. Розглядаються вони й у курсі «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» для різних спеціальностей, а також

стають темою позааудиторних заходів в Національному університеті харчових технологій.

З-поміж численних прикладів упровадження інтегративного навчання, наявних в зарубіжних джерелах, привертає увагу ініціатива, започаткована в університеті штату Флорида (the University of Florida, USA) [12]. Незвичність інтегративного формату полягає в проведенні односторонніх заходів для магістрів різних спеціальностей – з факультету біоресурсів та мистецтв – на узбережжі, в морській лабораторії. Завдяки цьому студенти мали змогу безпосередньо вивчати місцеву екосистему та вплив кліматичних змін на неї, а також поглибити свої знання на лекціях, у дискусіях про зміни клімату, по-творчому оцінити досліджуване на мистецьких сесіях. Спільне навчання представників різних академічних культур – майбутніх екологів і митців – сприяє діалогу між учасниками з різним рівнем екологічної підготовки, розвиває їхні комунікативні вміння, активізує творчий потенціал, стимулює інтерес до місцевої екосистеми, мотивує практикувати екологічне природо-користування. Разом зі студентами з мистецького факультету, майбутні екологи підготували естетично-привабливі матеріали, щоб інформувати мешканців узбережжя Флориди про негативні наслідки для довкілля, пов'язані зі змінами клімату, а також спростовувати поширені міфи про зміни клімату.

Перебування в ізоляції від міського шуму, громадського транспорту, великого скупчення людей формує цілющі взаємовідносини з природним середовищем, а також зменшує негативні наслідки сучасного життя: тривожність та стрес. Не випадково деякі з нас прикрашають інтер'єр фотографіями чи картинами з об'єктами живої природи, які дослідники вважають прикладом неформальної комунікації, що впливають на наш настрій і ставлення до реальності [9]. Наприклад, фотографіями коралових рифів можна проілюструвати кліматичні зміни (підвищення температури, рівня моря та кислотності океану), що призводять до їх вицвітання і вимирання. Хоча коралові рифи вкривають приблизно 1% морського дна, вони є поживним середовищем для сотень тисяч морських організмів. Відповідно, зміни у природному середовищі негативно впливають на розвиток і загальний стан багатьох організмів, що існують в цій екосистемі. Серія фотографій, що зображує різні періоди у життєдіяльності коралових рифів, здатна передати красу природного феномена і показати зміни в екосистемі, спричинені людською діяльністю. Художня нарація унаочнює наукову правду і спонукає громадськість до дії, а саме: контролювати

вилів риби та рівень вуглецю в атмосфері, не засмічувати довкілля [9, с. 145].

Фотовиставки та музейні експонати є тим неформальним потужним засобом, що здатний представити наукові факти в інтерактивний, візуально складний та просвітницький спосіб. Разом з тим, мистецькі події привертають увагу багатьох відвідувачів, що сприяє поширенню інформації, формує громадську думку та спонукає до дії.

За доброї погоди окремі теми можна розглядати поза аудиторією. Наприклад, тема захисту довкілля та повторного використання речей вивчається у курсі «Іноземної мови професійного спрямування» у квітні, коли доволі тепло надворі і чимало людей гуляє Ботанічним садом та парком ім. Тараса Шевченка, що поблизу Національного університету харчових технологій. На останньому підсумковому занятті першокурсники можуть провести опитування містян з питань, що розглядалися в курсі: глобальне потепління, відновлювані джерела енергії, ощадливе використання природних ресурсів. Результати опитування можуть слугувати як основа для подальшої роботи з місцевою громадою.

Спостереження за купівельними звичками відвідувачів природних зон у місті є показовим практичним завданням, яке покликане формувати бережливе ставлення до природи, а також стосується проблеми вивезення та перероблення сміття. Викладачі НУХТ неодноразово привертали увагу здобувачів до цієї проблеми, зокрема, на позааудиторних заходах. Так, у минулому навчальному році здобувачам Навчально-наукового інституту харчових технологій розповіли про особливості сортування сміття. Учасники заходу дізналися, що протягом року кожен з нас викидає по 400 кг сміття, та усвідомили, якої шкоди завдають сміттєзвалища людині і природі. Такі події спонукають слухачів не тільки змінити свої споживачькі звички, але й навчають екологічному природокористуванню та мотивують долучитися до реформування екології у своїй країні [3].

Здобувачам економічних спеціальностей можна запропонувати практичне завдання, пов'язане з терміном «ціна», а саме з вартістю товару, за який платять споживачі. Суть завдання полягає в тому, що студенти повинні порівняти ціни на той самий товар (наприклад, шоколадний круасан) у різних торговельних точках міста: у їдальнях і кафе Національного університету харчових технологій, у магазинах навколо університету, на вул. Хрещатик, у закладах громадського харчування в Ботанічному саду та парку ім. Тараса Шевченка.

Здобувачі мають створити графічну репрезентацію своїх спостережень і пояснити, як, на їхню думку формувалася ціна на товар.

Заняття на свіжому повітрі є тим неформальним заходом, який наочно ознайомлює студентів з проблемами довкілля і дає поштовх для їх вирішення. Важливість таких заходів незаперечна, адже сучасна молодь, порівняно зі своїми попередниками, менше часу проводить на природі чи в активному русі. Натомість, електронне середовище поглинає чимало часу, інформуючи, навчаючи, пропонуючи молодим людям численні розваги та можливість спілкування у мережах. Як наслідок, студенти застосовують моделі електронної комунікації у безпосередньому спілкуванні, що часто виявляється недостатнім для повноцінної міжособової взаємодії, особливо на професійному рівні.

Висновки. Зі зміною стилю життя пріоритетним напрямком освіти стає повернення до випробуваних підходів до навчання, а саме стимулювання інтроспективної діяльності особистості.

Природа є тим середовищем, що сприяє релаксації особистості, вивільнює внутрішні резерви для її розвитку, а тому вкрай важливо формувати шанобливе ставлення до довкілля й викорінювати споживацькі стереотипи.

Інтегроване навчання актуалізує міждисциплінарні зв'язки, уможлиблює глибинне засвоєння матеріалу, стимулює індивідуальну та командну пізнавальну діяльність.

Мультимедійні засоби навчання варто використовувати для створення комфортного середовища, а також такого емоційного стану, який налаштовує здобувачів на неквапливу пізнавальну діяльність, що передбачає ретельне опрацювання програмового матеріалу та усуває тривожність у випадку невдачі. Такий стан особливо важливий для вивчення іноземної мови, адже попри сумнівні обіцянки деяких освітніх компаній, для належного опанування іноземною мовою потрібен час, мотивація, різноманітні та добре розроблені навчальні матеріали [18].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гнатюк В.В., Щербакова Н.М., Різак Г.В. Екологічна освіта та формування екологічної свідомості: шлях до гармонії з природою. *Перспективи та інновації науки*. 2024. No 5(39). С. 143–154. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5\(39\)-143-154](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5(39)-143-154)
2. Орденів С. С. Формування екологічної свідомості в умовах глобалізації. *Вісник НАУ*. 2021. No 2 (34). С. 46–50. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/view/16314/23504>
3. Питання екології – в центрі уваги нашої молоді. URL: <https://nuft.edu.ua/news/podiyi/pitannya-ekologiyi-%E2%80%93v-zentri-uvagi-nashoyi-molodi>
4. Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях. За ред. В.О. Моляко. Кіровоград, 2012. 210 с.
5. Саєнко Т. Екологічна освіта – основа екобезпеки та сталого розвитку. *Вища освіта України*. 2020. No 2. С. 30–36. [https://doi.org/10.31392/NPU-VOV.2020.2\(77\).06](https://doi.org/10.31392/NPU-VOV.2020.2(77).06)
6. Хачатурян Х. В. Навчання іноземним мовам через активізацію мовних можливостей людини на основі музичного сприйняття. К., 1998. 200 с.
7. Ченбай Н. А. Формування екологічної свідомості як відповідь на виклики сьогодення. *Вісник НАУ*. 2021. No 2 (34). С. 71–76. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/view/16319/23508>
8. Ardoin, N. M., Bowers, A. W., Gaillard, E. Environmental education outcomes for conservation: A systematic review. *Biological conservation*. 2020. No 241. P. 108224. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2019.108224>
9. Berigny, W. (onacloV), Woolsey, E., & Cook, J. Climate change education: fostering dialogs between Science and Art. *The International Journal of Climate Change: Impact and Responses*. 2012. vol. 3 (2), 145–155. URL: <http://www.Climate-Journal.com>
10. Bonnett, M. Environmental education and the issue of nature. *Journal of Curriculum Studies*. 2007. 39(6), 707–721. <https://doi.org/10.1080/00220270701447149>
11. Filho, W. L., Shiel C., & Paço A. Implementing and operationalizing integrative approaches to sustainability in higher education: the role of project-oriented learning. *Journal of Cleaner Production*. 2016. 133. 126–135. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.05.079>
12. Jacobson, S. K., Seavey, J. R., & Mueller, R. C. Integrated Science and Art Education for Creative Climate Change Communication. *Ecology and Society*. 2016. vol. 21, no. 3, 2. <http://www.jstor.org/stable/26269971>.
13. Kelly, J., McCright, A., & Dietz, T. Climate Change and Society: Toward Online Pedagogy. *Human Ecology Review*. 2015. 21(2), 49–64. <http://www.jstor.org/stable/24875132>.
14. Lowell, C. Beyond “The Lorax?” the Greening of the American Curriculum. *The Phi Delta Kappa*. 2008. 90(3), 218–222. <http://www.jstor.org/stable/20493594>
15. Misawa, K. The pervasiveness of the rational-conceptual: an educational-philosophical perspective on nature, world and ‘sustainable development’, *Ethics and Education*. 2021. 16 (3). 289–306. <https://doi.org/10.1080/17449642.2021.1908647>

16. Popova M. Alan Alan Lightman on the Longing for Absolutes in a Relative World and What Gives Lasting Meaning to Our Lives. URL: <https://www.themarginalian.org/2018/03/27/alan-lightman-searching-for-stars-on-an-island-in-maine/>

17. Pulkki, J. Humility imparts the wonders of nature: a virtue-ethical elaboration of some of Michael Bonnett's thoughts. *Environmental Education Research*. 2023. 29 (6). 852–862. URL: <https://doi.org/10.1080/13504622.2022.2083082>

18. Samnidze, N., Didmanidze, I., Diasamidze, M., Akhvlediani, D. & Kirvalidze, N. Critical Factors Influencing Classroom Participation in Online Learning. *Platforms*. 2023. 1 (1). 26–33.

19. Trencher, G., Terada, T., & Yarime, M. Student participation in the co-creation of knowledge and social experiments for advancing sustainability: experiences from the University of Tokyo. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. 2015. No16. 56–63.